

Bør veiledere også veilede om forskningsetiske temaer og utfordringer?

1. Spørsmålsstillinger

Samfunnsvitere kan stille tre hovedtyper av spørsmål: **konstaterende** (deskriptivt-forklarende), **kritiske** (normativt-vurderende) og **konstruktive** (anbefalende og advarende). (Se RK 20005: 130-139; RK 2009a: 262-266).

2. Tar veiledere ansvar for forskningsetiske utfordringer?

- Jeg kjenner ikke til at det foreligger konstaterende studier på dette feltet, og da naturligvis heller ikke sammenligninger eller forklaring av eventuelle likheter og forskjeller mellom fag, institusjoner, land.
- Det kan være noe å lære fra granskinger. (Jf Ekbom m. fl. 2006).
- Evalueringer av andre forhold, hvor veiledning dukker opp. (RK 2009b)
- Egne erfaringer fra undervisning i forskjellige institusjoner, NESH og Granskingsutvalget for redelighet i forskning.
- Hovedsvar på konstaterende spørsmål: Veiledere tar ikke slikt ansvar. (Dette betyr naturligvis ikke at de er uetiske!)

3. Bør veiledere ta ansvar også for forskningsetikk?

- Non-kognitivist: nei. Scientister legger vekt på at vitenskapelig virksomhet er deskriptiv-empirisk, ikke normativ. (Se RK 09a).
- Kognitivist: Ja. 1) Normativ argumentasjon er reasjonell (se Boudon og RK09). 2) Forskningsetiske temaer er integrerte elementer i all vitenskapelig virksomhet. Vitenskapenes epistemiske og etiske enhet. Forsknings-etiske krav er like vitenskapsinterne som metodologiske krav. (Se RK 05: 109-119, RK 2011: 93-97)
- Hva omfatter ansvaret for forskningsetikk? Tendens til at det oppfattes for smalt blant mange forskere: Personvern.
- Forskningsetikken er langt bredere. Eksempel: NESH. De 47 retningslinjene kan ordnes i 5 områder: 1) Forskningsfrihet, forskning som kulturverdi, forskningens nytte (A, E). 2) Hensyn til personer, institusjoner, grupper (B, C). 3) Forskersamfunnet (som henvisningsskikk, veiledning). 4) Hensyn til oppdragsgivere & brukere. (E). 5) Hensyn til bredere offentligheter. (F).
- Forskningsetikk dreier seg om de 4 basiselementer i forskningsdesign: SPØRSMÅL (A, E; verdt å vite, relevans; uavhengighet), DATASTRATEGIER (B,C; ikke skade personer og institusjoner), ANALYTISKE STRATEGIER ("teoretisering" som krever bruk av foreliggende studier og krav til god henvisningsskikk, D), KONKLUSJONER (som også skal formidles til bredere offentligheter, jf F). (Om forskningsopplegg: RK 05: kap. 4.3 & RK09a).

4. Noen anbefalinger (svar på noen konstruktive spørsmål).

- Konstruktivt spørsmål: Hva kan og bør vi gjøre for å forbedre vår/deres situasjon?
- Det må undervises om forskningsetikk, fra BA til PhD. Undervisningen må faglig forankres; påvise hvordan forskningsetiske temaer er integrerte elementer i forskning. Det må praktiseres i studentarbeider.
- Veiledere må læres opp. I dag er det snarere PhD-kandidater som lærer veiledere (eksplisert og systematisert) forskningsetikk.
- Det som prekes må praktiseres i forskningens og studienes hverdag. Forskningsetikk og annen etikk i et institusjonelt vakuum kan være dårligere enn ingenting. Korrupsjonsbefengte bedrifter har hatt utmerkede etikkdokumenter.

Noen litteraturhenvisninger.

- Boudon, R. (1998): "Limitations of Rational Choice Theory", *American Journal of Sociology*, vol. 104, no 3: 817-828.
- Ek bom, A., G. Helgesen, T. Lunde, Aa. Tverdal, S. Vollset, S. Simonsen (2006): *Rapport fra granskningskommisjon oppnevnt av Rikshospitalet-Radiumhospitalet HF og Universitetet i Oslo 18. Januar 2006*.
- Kalleberg, R. (2005): "Samfunnsvitenskapenes oppgaver, arbeidsmåter og grunnlagsproblemer", s.92 -193 i F. Engelstad, C. E. Grenness, R. Kalleberg, R. Malnes: *Introduksjon til samfunnsfag. Vitenskapsteori, argumentasjon og faghistorie*. Gyldendal Akademisk.
- Kalleberg, R. (2009a): "Can normative disputes be settled rationally? On Sociology as a normative discipline." Cherkaoui, M. and Hamilton, P. eds. *Raymond Boudon. A Life in Sociology*. Oxford, UK: The Bardwell Press. Vol. 2, pp. 251-269.
- Kalleberg, R. (2009b): *IT-tiltak for å fremme god vitenskapelig praksis. Vurdering av et prøveprosjekt ved Universitetet i Oslo*. (124pp) (Ligger på min hjemmeside, UiO).
- Kalleberg, R. (2011): The Responsibility of Thesis Advisors and Project Leaders for Research Ethical Standards. (Conference paper).
- Kalleberg, R. (2011): "The Cultural and Democratic Obligations of Universities", pp. 88 – 125 in T. Halvorsen and A. Nyhagen eds., *Academic Identities - Academic Challenges? American and European Experience of the Transformation of Higher Education and Research*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- NESH (2006). Nasjonale forskningsetiske retningslinjer for kultur- og samfunnsfag.
- Merton, R. K. (1942/1968/1996): "Science and Democratic Social Structure", Kapittel i *Social Theory and Social Structure*.(1968)
- Rekdal, O. B. (2009): "Fakta på ville veier og henvisninger hinsides fornuften", i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 3, s. 367-382.
- Steneck, N. (2006): "Fostering Integrity in Research: Definitions, Current Knowledge, and Future Directions". *Science and Engineering Ethics*: 53-74.
- The Lancet* (2010): "Scientific fraud: action needed in China". Editorial, 9/1.
- UiO (2007): *Tiltaksplan for å forebygge vitenskapelig uredelighet*.
www.uio.no/forskning/hverdag/forskningsetikk/tiltaksplanen.html (also English)
- Zimbardo, Philip (2007): *The Lucifer Effect. How Good People Turn Evil*. London: Rider.